

MUKAYESELİ EDEBİYAT ARAŞTIRMASINDA İSTATİSTİK METODU (1)

SABURO OTA

Edebiyatımızda, yabancı tesirler bahis konusu olunca yabancı edebî eserlerin tercümeleleri çok önemlidir. Japon dili batı dillerinden çok farklı olduğu için, bir çok kimse hatta meslekten yazar ve münekkitler bile yabancı eserleri, japonca tercümelelerinden okumuşlardır. Bundan dolayı, bir yabancı yazarı tanıtmak, çoğu zaman eserlerinin tercümelelerini neşretmek demektir. Muteber bir eserin, üslup, ifade ve yapısının japon diline aktarılması birinci meseledir.

Yaptığım istatistiklere göre, japoncaya çevrilen batı edebî eserleri 1907 de 249, 1927 de 515 ve 1955 te 1247 adettir. Bu demektir ki, son yıllarda her gün batı edebî eserlerinden üç-dört cilt eser tercümesi ortaya konulmaktadır. Bu zikredilen rakkamlar, elli yıl boyunca artışın beş misli olduğunu gösterir, 1900 de bir çok tercümenin kitap şeklinde değil de, dergilerde görüldüğünü hesaba katarsak, bu artış hakikatte çok daha fazlaladır. Zira şimdi tercümelelerin bir çoğu kitap şeklinde çıkmaktadır.

1910 a kadar profesyonel yazarlar batılı edebî eserleri ya orijinal metinlerinden veya ingilizce tercümelelerinden okuyorlardı. Bu devirlerde yabancı edibleri Japonya'ya profesyonel yazarlar tanıtmış ve onlardan ilk defa kendileri müteessir olmuşlardır. 1900 ve 1910 larda Emile Zola ile Guy de Maupassant'nın Japonya'ya tanıtılması tipik bir örnektir.

1920 lerde dikkate değer bir değişme oldu. Batı eserlerinin tercümeleleri, muhtelif ucuz baskı serilerinde neşredildi ve batı edebiyatına

¹ Yabancı memleketlerde edebiyat araştırmalarında yeni yeni metodlar kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları bizim için de faydalı olabilir. Tercümesi verilen yazı sadece metod bakımından değil, memleketimizde pek az tanınan batılı bir müellifin Japonya'da nasıl okunduğunu ve müessir olduğunu göstermesi itibarıyla de dikkate şayandır. Bu araştırma, *Proceedings of the Second Congress of ICLA*, s. 88—97 de çıkmıştır.

dair bilgi, halk arasında eskiye nisbetle geniş ölçüde yayıldı. Aynı zamanda batılı yazarlar hakkında bilgi verilmeğe devam edildi. 1927 de 515 adet tercüme yapıldığını düşünürsek, toplumumuzda yabancı edebiyatı okuyan geniş bir okuyucu kitlesinin mevcudiyetini kabul etmemiz gerekir. Bu demektir ki, yabancı edebiyat bakımından, profesyonel yazarlar, okuyucularla aynı edebî çevre içinde yaşamışlardır. 1955 teki 1247 rakamı bu temayülün son zamanlarda daha da barizleştiğini gösterir. Bazan, okuyan zümre bazı yabancı yazarlar hakkında, profesyonel yazarlardan çok daha önce ve daha iyi bilgi edinir. Bu vakıalar, Japonya'da, fazla tercümenin bulunmadığı ve romancıların yabancı eserleri kendi kendilerine orijinal metinlerinden okudukları 1910 dan önceki devreye uyan, müsbet bir araştırma usulünün tatbikini güçleştirmektedir.

Çok sayıda tercümelerin, bol malûmat ve yabancı edebiyat hakkında umumî bilgiye sahip geniş bir okuyucu kitlesinin mevcudiyetiyle meydana gelen şimdiki durum, bizi yabancı tesirlerin araştırılmasında yeni bir metod tasarlamağa mecbur etti. Japonya Mukayeseli Edebiyat Birliği Başkanımız Mr. Kenzo Nakajima yeni bir fikir ileri sürdü ve bu yazının sahibi de bu fikri tatbik sahasına koymada kendisiyle iş birliği yaptı.

Elimde japoncada James Joyce hakkında bir bibliyografya var. Kronolojik olarak tertip edilmiş olan bu bibliyografya kitap şeklindeki vesikalarla birlikte sadece edebî süreli— yayınları değil, günlük gazete, okul metinleri ve akademik süreli— yayınları da ihtiva etmektedir. Bibliyografyama göre önce Grafik A'yı yaptım. Bu bir bibliyografyayı grafik haline sokmanın basit bir yoludur. Vesikaların kronolojik olarak dağılma frekansını gösterebiliriz. Grafik buraya kadar çok faydalıdır ve bize dokümanların çoğalış ve azalışları hakkında önemli malûmat verir. 1932 de dağılış frekansının zirveye ulaştığını görürüz, fakat bundan, bu vaktanın iç mânasını takip edemeyiz. Grafik A da her vesika, hususiyet gözetilmeksizin, aynı şekilde değerlendirilmiştir. Grafik A nın zayıf noktası budur.

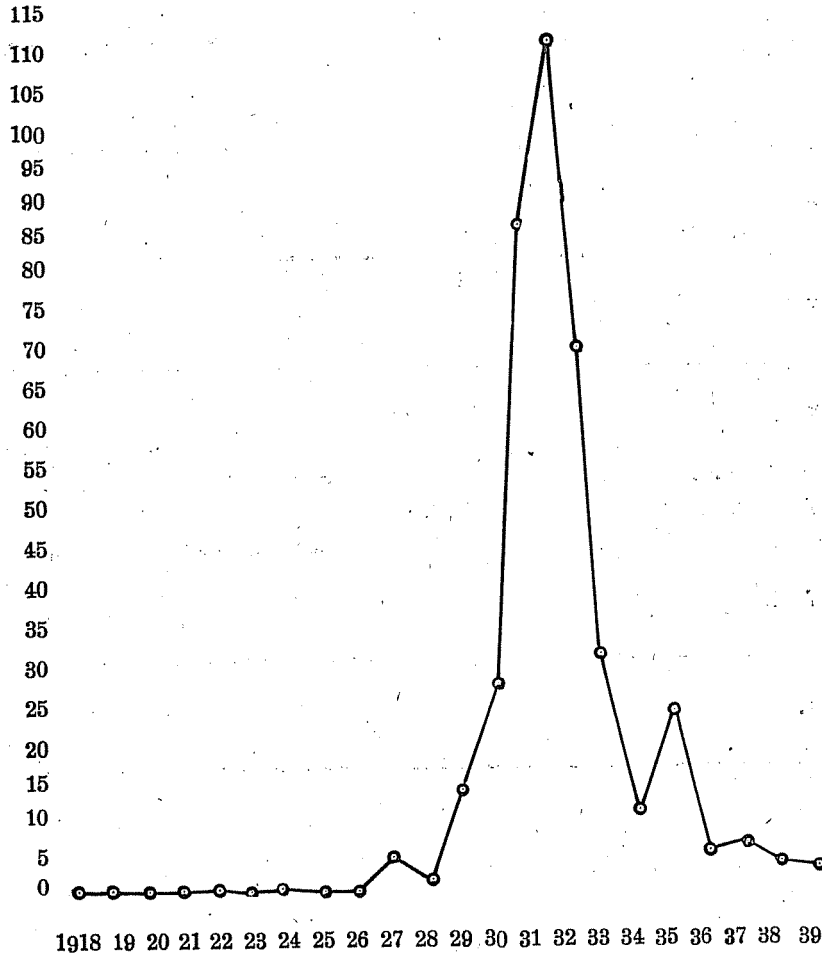
Nakajima ile bu makalenin yazarı arasındaki iş birliği neticesinde Grafik B meydana çıkmıştır. Memiograph baskıyı daktilo ile yazabilmek maksadıyla, her dokümanın karakterini mümkün olduğu kadar belirtmek için Grafik B de, aslı işaretler yerine rakamlar kullanılmıştır. Sekiz sütun görmektesiniz, bunların altıncısı yıldır. Her sütundaki kısaltmanın mânaları şunlardır: En üst sütundaki GS, günlük gazeteler veya süreli— ya-

JAMES JOYCE'UN (1882-1941) JAPONYA'DAKİ

MACERASI, 1918-1941

TEKERRÜR DAĞILIŞI

GRAFİK A

GRAFIK B

JAMES JOYCE (1882-1941)

G.S.								
U.S.								
I.S.								
	2							
E.S.								
E.D.								
	2							
Yıl	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925
Tr.K.								
	4							
K.								
	7	7						

MUKAYESELi EDEBİYAT ARAŞTIRMASI

a

G.S.										3
										3
										3 3 3
										3 3 3
										3 3 3 3
U.S.										2
										2
										2 2 2
										2 2 2
	2									3 3 2 2 22 2 2
I.S.										2
										33 2 2
										22 2 2
										22 2 23
										3 2 23 3 2
										2 22 2 23 3 2
										2 222 2 23 3 2
										3 12 2 2 2 222 2 232 2 2 2 2
	2	322								1 2 22 12 1 3 222 2 232 2 2 2 2
E.S.										2
										2
										2
										2
										2
										22 22 2
										222 2 2 22 2
										2 2222 2 222 2
										2 1 12222 1 22 2 2
										22 2 1 1 1 1 222 1 22 2 2 2 2
E.D.										3
										12
										12
										2 12
										22 2 12
										222 2 12 3
										222 2 12 2
										22211 12 2 2 3
										1 22211 12 2 2 2
	1 2	1 1	121 1	11	22	212113	1212	2		2
Yıl	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933		
Tr.K.										
										4 4 4 4 4
						44 4	4 4 5 4 4	4 4		4 4
K.										7 7
	7			7		6	7	7 7		7 7 6

<hr/>								
G.S.								
	3		3					3
								3
								3
<hr/>								
U.S.								
	2	2						
								3
<hr/>								
I.S.								
								2
		3	3					3
		3	3					3
	2	2	3					2
		2	3	3	3	3	3	2
				3	3			3
						3	3	2
							3	2
								2
<hr/>								
E.S.								
<hr/>								
E.D.								
								2
		2	2					2
		2	2					2
	2	2	2	2				2
				2				2
								3
								3
								3
<hr/>								
Yıl	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
<hr/>								
Tr.K.								
		4	4		4		4	
<hr/>								
K.								
		6						
	7	7	7					
<hr/>								

ynlardır. İkinci sütündeki US, politika, iktisat ve kültürden umumî olarak bahseden süreli- yayınlardır. Üçüncü sütündeki IS yabancı edebiyat incelemelerini ihtiva eden akademik süreli- yayınları gösterir. Müteakib ES, üç ayda bir çıkan edebî dergilerdir. 1930 civarında bu tip dergiler çoktu ve yabancı edebiyatın tanıtılmasında mühim vasıta olmuşlardı. 1. nci Dünya savaşından sonra James Joyce ve diğer yazarların tanıtılmasında önemli bir rol oynamışlardır. ED, umumî olarak edebiyat dergileridir; bunlara bir edebî mesleğe mensup muhtelif genç namzet gruplarının neşrettikleri sayısız dergiler de dahildir. Bu beş sütün, her süreli- yayının hususiyetine göre düzenlenmiştir. Bunlardan birincisi cemiyet içinde en umumî ve en fazla satışı olanları gösterir ve bunların, yukarıdan aşağıya doğru edebî karakteri arttıkça, cemiyet içindeki yayılması azalmaktadır. Böylece, her dokümanın karakteri ve yaygınlığı, yer aldığı sütündan tahmin edilebilir. Altıncısı yıl sütunudur ve bu sütunun her bölümünde görülen üç nokta Mart, Haziran ve Eylül aylarını gösterir. Yıl sütunu, grafiği iki kısma ayırır. Üst kısımda doküman olarak geçici karakteri olan süreli- yayınlr, altta ise süreli- yayınlara nazaran daha kalıcı karakterde olan kitap şeklindeki vesikalar yer alır. En alttaki iki sütunda kitap şeklindeki vesikalrı görüyorsunuz. TrK sütunu, bahis konusu yazarın hem eserlerinin, hem de yabancılar tarafından yazılmış araştırma kitaplarının japonca tercümelerini ihtiva eder. Sonucuncu, K sütunu da James Joyce'a dair japonlar tarafında yazılan kitapları gösterir. Bu grafikte kullanılmış olan yukarıdaki yedi figür hakkında izahat, Grafik B ye teferruatlı olarak not şeklinde eklenmiştir. Tetkik ettiğimiz yazara bağılı olarak istediğimiz kadar çok ve çeşitli sütunlar yapabiliriz.

Grafik B nin bazı üstünlükleri vardır. Birincisi, ondan Joyce hakkındaki ilk vesikanın hem tarihi, hem de Joyce'un kaderinin kemmi gelişimi takip edilebilir. Ayrıca Grafik B de iki önemli vakıa da gösterilmiştir. Birincisi, Joyce'un tanıtıldığı vasıtalar, özelliklerine göre yedi sütunda tasnif edilmiştir. İkincisi Joyce'un artan şöhretinin cemiyet içindeki yayılışını da kronolojik olarak gösterir. Bu demektir ki, Joyce'un hangi çevrelerde tanınıp beğenildiğini kronolojik olarak görebiliriz. Yıllarca Joyce, sadece bir iki tenkitçi ve âlimin dikkatini çekmiş ve mukayeseli edebiyat için dikkate değer bir şahıs olmamıştır. Mamafih Grafik B de görüldüğü gibi ES ve ED sütunlarında 1929, 1930, 1931 civarında gittikçe daha çok vesika görülmeğe başlanır. 1931 de bu yedi sütunun her birinde vesikalar vardır ve ES ve ED de en yüksek rakamları görürüz. Bu tarihte Joyce'un halk arasında, en geniş şekil-

de şöhretinin zirvesine eriştiği söylenebilir. O, sadece edebi tetkik için bir obje değil, fakat eserlerini okumamış olanların da kendisinden bahsettikleri bir şöhrettir. Günlük gazetelerde görülen sekiz referans umumî okuyucu kitlesi arasındaki büyük yaygınlığını tahmin etmemizi mümkün kılar. Grafik A da, 1932 de sayı olarak en çok vesikanın ortaya çıktığını gördüğümüz halde daha fazla malûmat alamayız. Grafik B de ise Joyce'un Japonya'da hangi çevrelerde, ne dereceye kadar popüler olduğunu ve tanındığını tahmin edebiliriz.

IS süreli-yayınlar sütunu yerine ES ve ED sütunlarında vesika sayısının artması Joyce'un akademik çevrelerden çok daha fazla, edebî çevrelerde sevildiğini gösterir. Bu vakıa bir az açıklanmalıdır. I. Dünya savaşıdan sonraki batı edebiyatı Japonya'da 1920 yıllarında tanınmağa başlar. Mamafih akademik çevreler yeni batı temayüllerine fazla ilgi göstermediler. İngiliz edebiyatı sahasında Hardy, Tennyson, Keats, Shelley, Browning, Yeats ve diğerleri onların gözdeleiydi. Yabancı edebiyat tahsil eden genç öğrenciler, öğretmenlerinin dersleriyle tatmin olmuyorlardı; böylece muhtelif guruplar teşkil ettiler ve savaş sonrasının yeni yazarlarını incelemeğe çalıştılar. Üç aylık süreli-yayınlar, faaliyetlerinin başlıca organları haline geldi. Bunlar bir kaç yüz sahi-feden müteşekkildi ve içleri, makale, roman ve şiir tercümeleriyle doluydu. Bu dergilerde Joyce, Lawrence, Steinbeck, Hemingway, Proust, Valéry ve Gide büyük bir gayretle tanıtılıyordu. Satışlarının bazan bir kaç yüz nüshadan ibaret olmasına rağmen, onlar hem akademik dünyadan, hem de profesyonel yazarların çevrelerinden uzak, müstakil edebî bir çevre kuran ciddi, genç öğrenci gurupları tarafından destekleniyorlardı. Bu dergileri çıkaran gençler makale tercümelerinin yanı sıra, bazan bu batılı yazarlar tarzında kaleme aldıkları, kendi roman ve şiirlerini de neşrettiler.

Grafik B de her sütündeki dağılımlarıyla yükselen vesika sayısı 1932 de en yüksek infilâk noktasına ulaşan bir vakıa haline gelir ve 1933 te birden düşer. Böyle bir infilâkı meydana getiren kuvvet ne kadar büyük olursa, o kadar çabuk ve birden kaybolur. Bu vakıayı kimyevî bir reaksiyona benzetebilirsiniz. Bu gelişme Grafik A da da görünür, fakat Grafik B bu infilâk vakıasının nasıl hazırlandığını gösterir. Joyce meselesinde esas enerji üç aylık süreli-yayınlarda toplanmıştır. Bu indifadan sonra vesikalar bilhassa IS ve Trk ve K da görünmeğe başlar. Bu demektir ki, Joyce, akademik çevrelerde incelenmeğe başlandı ve tercümeler vasıtasıyla ilgi uyandırdığı muayyen sayıda bir okuyucu kitlesine de sahip oldu. Mamafih, Joyce'un modern japon

edebiyatı üzerindeki tesirinin 1932 de sona erdiğini söyleyecek değilim. Zira kendi başlarına bir zümre teşkil eden gençler arasında okunmağa, münakaşa ve taklit edilmeğe devam etti. Böylece Joyce'un tesiri bu merkezden çok daha geniş edebî çevrelere yayıldı ve üslubu yavaş yavaş japon edebiyatına mal oldu. Bu tarzda Hardy, Joyce, Lawrence Shakespeare, Maupassant J. P. Sartre, Valéry, Zola, R. M. Rilke, Tagore, E. A. Poe ve Whitman olmak üzere, on üç yazara ait grafik yaptım¹. Bu grafikleri yaparken, meslekdaşlarım tarafından toplanan bibliyografyaları, (Joyce hariç) bazılarını kendim de materyal ilâve ederek kullandım. Hardy'nin durumunun şayanı dikkat derecede Joyce'un-kine benzediğini keşf ettim. On üç yazardan çoğu inifilâkî bir safha göstermiyor. Bilakis tercümeleri ve makaleler oldukça yeknesak bir gelişme içinde bulunuyor. Meselâ son on yılda, J. P. Sartre'a dair her sûtûnda vesika vardır ve Shakespeare, bir indifa noktası olmasa da, en büyük ve devamlı popüleriğe sahiptir. Şu da belirtilmeli ki, süreli -yayınların hususiyetleri, bahis konusu olan devreye göre değişir. Modern çağ denilen devrin seri halindeki temaslarında, Joyce'unki gibi inifilâkî bir vaka olabilir. Halbuki 1900 başlarında Maupassant ve Zola Japonya'da tanınmağa başladığı zaman bu imkânsızdı.

Neticelerden biri şudur: 1930 yıllarında çalışan yazar ve münekitler, Joyce'un okunduğu ve kültürel faaliyetin her sahasında kendisinden pek fazla bahsedildiği bir edebî atmosferde yaşamışlardır. Bundan dolayı doğrudan doğruya veya dolayısıyla Joyce'un tesirinde kalmış olabilirler. Bu tesirlerde, onların Joyce'un eserlerini aslından okumaları vakıası pek de zaruri değildi; zira edebî dergilerde hemen her ay onun hakkında makaleler ve eserlerinden tercümeler yer alıyordu. Böylece Grafik B vasıtasıyla, Joyce'un edebî çevrelerdeki muhtemel tesirinin en fazla olduğu devreyi tahmin edebiliriz.

Yabancı tesirin bugün bize ulaştığı yolların çok karışık ve garip bir karakteri olduğu da belirtilmelidir. Joyce'u ilk tanıtan Yone Noguchi, Miss Margaret Anderson'dan *A Portrait of the Artist as a Young Man* hakkında bir mektup ile bazı vesikalar almıştı. Bunlardan faydalananak, Yone Noguchi 1919 da Joyce hakkında bir makale yazdı. Fakat bu makale hiç bir alâka uyandırmadı. Bundan sonra meşhur romancı Akutagawa Ryunosuke, *A Portrait*'in bir nüshasını alıp okudu. Joyce'un tesirini, romancının sonraki eserlerinde takip edebilir ve Joyce hakkındaki kanaatını hatıratından çıkabiliriz. 1929 da, Profesör Doi Kochi, Joyce hakkındaki müteakip çalışmalarda mühim rol oynayan bir makale yazdı. 1927 sıralarında genç bir öğrenci Tokyo Üni-

versitesi kütüphanesinde *Dubliners*'in bir nüshasını buldu ve arkadaşı Nagamatsu Sadamu'ya bu romandan bahsetti. Nagamatsu ve diğerleri *Dubliners*'i tercüme ettiler. Bu tercüme, ED sütununda gösterilen dergilerde neşredildi. Bu gençler zümresi, daha sonra Ito Sei ve Nagamatsu'nun tanıdığı Yone Noguchi, Doi Kochi ve diğerlerinin makalelerini, *Ulysses*'i tercümeğe başladıkları zaman biliyorlardı. Bu faaliyetler, sadece edebî çevrelerde değil, aynı zamanda umumiyetle okuyan halk arasında da, Joyce'a karşı hakiki bir merak uyandırdı. Bu gençlere haklı olarak kolektif mutavassıtlar diyebiliriz, zira onlar ve diğerleri Joyce'un Japonya'da tanıtılmasında esas rolü oynamışlardır. Gayretleri James Joyce'un infilakî bir popülerliğine sebep oldu. Faaliyetlerinin kolektif karakteri, Japonya'da yabancı yazarların tanıtılması bakımından hususi bir örnek teşkil eder. Grafik B açıkça iki gelişme olduğunu gösteriyor: Ryunosuke ve Joyce arasındaki münasebet, diğeri de Joyce'la muhtelif japon yazarları ve kolektif mutavassıt olarak faaliyet gösteren gençler gurubu arasındaki münasebet.

Eğer Japonya'da Joyce hakkında bir bibliyografya yazılacak ve bahis konusu muhtelif dokümanların satış miktarı hakkında bilgimiz varsa, Grafik B yi çok daha inceden inceye ve her vesikanın mânâsını daha iyi anlayarak okuruz. Tercüme edilmiş eserlerinin orijinal adlarını veya her vesikanın satış miktarını göstermeğe teşebbüs, grafiği çok karıştıracak ve en önemli meziyeti olan basitliğini kaybettirecekti. Bunlar hususi notlar veya bir bibliyografyada gösterilebilir. Grafik B araştırma problemlerimizin taslağını gösteren ilk adımdır; o, yabancı yazarların bir bütün olarak memlekete hangi yollardan girdiğini ve tesirlerinin derecesini tayinde araştırma metodlarından biri olarak kullanılabilir.

Çeviren: İNCİ ENGİNÜN

² *Footprints of Foreign Literature in Japan*; Saburo Ota ve Rikutarō Fukuda, neşreden Japan Pen Club, P. O. Box 586, Tokyo Central, Japan, Eylül 1957.